

Oeverzwaluw. Foto: Harvey van Diek

Huiszwaluw in de lift, Oeverzwaluw stabiel

Van de Oeverzwaluw zijn we sterke jaarlijkse aantalsveranderingen gewend, van de Huiszwaluw juist niet. Het jaar 2005 bracht het omgekeerde: de stand van de Oeverzwaluw veranderde niet veel ten opzichte van 2004, terwijl de Huiszwaluw fors in aantal toenam.

Huiszwaluw terug op niveau 1985

Waren we in 2004 al blij verrast met toenemende aantallen Huiszwaluwen, in 2005 gooiden de zwaluwen er nog een schepje bovenop. De landelijke index liep van 2004 op 2005 maar liefst met 15% op en komt daarmee uit op 106. Kijken we terug in de aantalsontwikkeling dan komen we in 1990 en 1985 vergelijkbare indexcijfers tegen. Tussentijds was het meest treurnis alom, met dieptepunten in 1995-97 en 2002-03. De stand van deze Rode-Lijstsoort is de laatste drie jaren flink aan het oprabbelen. Dat is goed nieuws. Maar alles is betrekkelijk, want tellers van het eerste uur kunnen u vertellen dat het ook in de jaren tachtig vrijwel alleen afname was wat de klok sloeg. Waarschijnlijk was toen al sprake van halvering van de stand vergeleken met eind jaren zestig. De zwaluwen hebben dus nog een lange weg te gaan. Eén ding is zeker: aan het corps van enthousiaste tellers, beschermers en huiszwaluwambassadeurs zal het niet liggen.

Huiszwaluw regionaal

Toename van de Huiszwaluw in 2005 is in alle regio's geconstateerd (figuur 1). In Hoog-Nederland (zand- en lössgronden) is de toename wat meer uitgesproken dan in Laag-Nederland (klei- en laagveengronden). Verdelen we de gegevens over Noord-, Midden- en Zuid-Nederland, dan scoort de Huiszwaluw in 2005 in Zuid-Nederland 21% hoger dan in 2004. Vooral in Noord-Brabant en Zeeland werd forse winst geboekt. Een veel minder nadrukkelijke toename van 6% kwam uit de bus in Flevoland, Utrecht, de Veluwe, Friesland en Groningen. Met de forse winst in 2004 en 2005 is de stand vooral in het zuiden van het land weer aardig bijgetrokken. Deze winst blijft echter grotendeels beperkt tot Noord-Brabant, waar de index in 2005 op 136 staat. Op de kleigronden in het zuidwesten daarentegen komt de indexwaarde nog altijd niet hoger dan 66. Dit is verreweg de laagste regioscore in ons land. Op de langere termijn bezien pakt de indexwaarde in Laag-Nederland stevast hoger uit dan in Hoog-Nederland. In 2005 is dat voor het eerst andersom.

Oeverzwaluw op niveau

In vergelijking met de Huiszwaluw verkeert de Oeverzwaluw bij wijze van spreke in hoge-

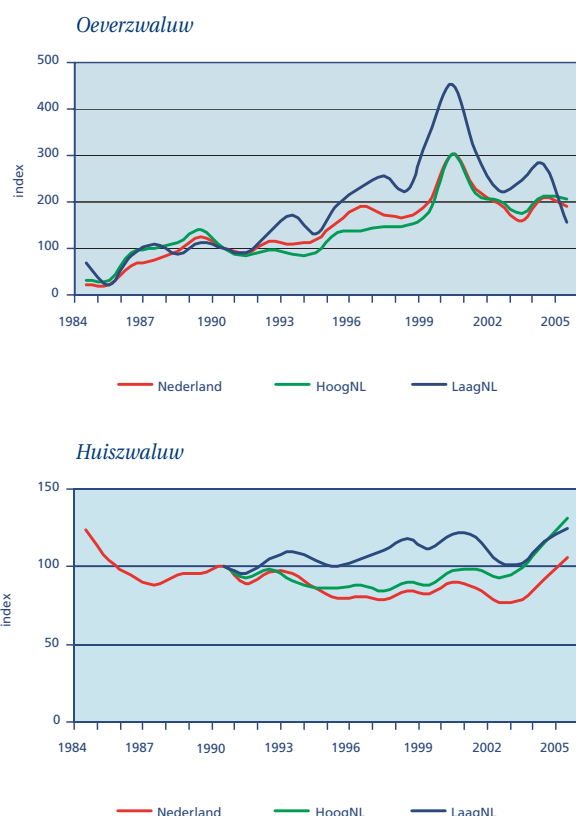
re sferen. Met uitzondering van 2003 bedroeg de stand in de 21e eeuw ongeveer het dubbele van die in 1990. In 2003 viel de stand gevoelig terug (indexwaarde 158), maar vlak ervoor in 2000-01 was die dan ook ongekend hoog (indexen tot 304). In 2005 was de stand iets lager (-9%) dan in 2004. Bij de Oeverzwaluw speelt de West-Afrikaanse winter een belangrijke rol in de overleving. De winter was er ditmaal niet bijzonder nat of droog. Verder kan de minder gunstige Hollandse zomer van 2004 van invloed zijn geweest op het broedsucces, en daarmee op de wat lagere stand in 2005. Engels onderzoek heeft immers negatieve effecten van regenrijke zomers op de broedvogelstand aangetoond. Op de langere termijn bezien komt het huidige landelijke populatieniveau ongeveer overeen met dat in 1970-71. In de tussenliggende jaren zakte de stand soms zeer diep weg, zoals halverwege de jaren tachtig, toen hij slechts een vijfde bedroeg van die van de huidige.

Oeverzwaluw regionaal

In Hoog-Nederland was de stand van de Oeverzwaluw in 2005 vrijwel gelijk aan die in 2004. Hieruit volgt dat de geringe terugloop in 2005 vooral op rekening komt van vestigingen in Laag-Nederland. De afname bedroeg hier 44% en vooral op door de noordelijke laagveengebieden. In twee regio's werd in 2005 een winst geboekt van 6-13%: de zandgronden van Noord-Nederland en Oost-Nederland ten oosten van de IJssel. Op langere termijn bezien loopt de ontwikkeling in Hoog-Nederland aardig in de pas met de landelijke, terwijl de Oeverzwaluwen in Laag-Nederland meer uitgesproken pieken en dalen kennen.

Getelde kolonies en aantallen

In 2005 zijn in 841 kolonies 16.495 Oeverzwaluwennesten geteld. In meer dan de helft van deze kolonies bleef de teller op nul staan. Bij de Oeverzwaluw is dit een normaal gegeven. Door de vaak wisselende omstandigheden zijn veel kolonies een kort leven beschoren. De Huiszwaluw kent een ander scorebord met 1294 kolonies en 31.311 nesten. Het aantal kolonies zonder zwaluwen bedraagt hier 227 (17%). Bij huiszwaluwkolonies zijn de jaarlijkse veranderingen veel geringer dan bij Oeverzwaluwen.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van Oever- en Huiszwaluw in Nederland en in Hoog- en Laag Nederland apart (index, 1990=100). Gegevens van de Huiszwaluw uit Hoog- en Laag-Nederland zijn er alleen vanaf 1990.

Huiszwaluw en typische kolonie aan gemaal.

Foto's: Hans Gebuis

Indexen vanaf 1990, 1984 of eerder?

Van beide zwaluwen beschikken we thans over precieze en landelijke betrouwbare teldata die teruggaan tot in elk geval 1990 (Huiszwaluw) en 1984 (Oeverzwaluw). De volledigheid van de telreeksen is de laatste jaren aanzienlijk vergroot door correcties en reacties van tellers op toegestuurde kolonieoverzichten. Iedereen wordt vriendelijk bedankt voor het doorgeven van wijzigingen. Bij de Oeverzwaluw lopen sommige gecomputeriseerde telgegevens uit de archieven van Herman Leys, de SOVON-projecten en lokale en regionale publicaties terug tot halverwege de jaren zestig. Na enig sleutelen kunnen we wellicht jaarlijkse berekeningen uitvoeren tot misschien wel veertig jaar terug!

Seizoen 2006 en kolonies online

In 2006 bestaat voor het eerst de mogelijkheid kolonieaantallen via de computer en internet door te geven. Door in te loggen

krijgt u toegang tot de op uw naam geregistreerde kolonies. De aantallen van 2006 kunnen rechtstreeks ingevuld worden. Verder kunt u gegevens uit eerdere jaren bekijken en desgewenst aanvullen of corrigeren.

Inmiddels zijn de zwaluwen volop in de weer. Na een langzame start in april werd het een drukte van belang in de mooie eerste twee weken van mei. Wat zal echter de invloed zijn geweest van het uitzonderlijk slechte weer van de tweede helft van mei? We zijn zeer benieuwd naar wat de zwaluwen er dit jaar van bakken, en dat komen we voornamelijk te weten via uw telwerk. Succes ermee!

Arend van Dijk

Zeearend nieuwe broedvogel voor Nederland

Tien jaar geleden woedde er een levendige discussie over het al dan niet introduceren van Zeearenden in Nederland. Op de Landelijke Dag van 1997 verhaalde Peter Hauff over de ontwikkeling van de Zeearend in Duitsland en hij besloot met: "In diesem Zusammenhang ist eine weitere westliche Ausbreitung und Ansiedlung über Deutschland hinaus sehr realistisch." Enig (ecologisch) geduld leek dus op z'n plaats, maar sneller dan verwacht is dat geduld beloond. Al in 2005 werd gespeculeerd over een mogelijke broedpoging van de Zeearend in de Oostvaardersplassen. Een volwassen mannetje, ouder dan vijf jaar, verbleef er het hele jaar door met een bijna volwassen vrouwtje. Dit vrouwtje werd in mei 2002 bij Garsbek in Sleeswijk-Holstein (Duitsland) geringd en ze wordt sinds september 2004 met haar partner geregeld in de Oostvaardersplassenesignaleerd (informatie Martijn de Jonge). Afgelopen winter en in het voorjaar uitte de paarvorming zich in baltsgedrag en gesleep met takken. In maart werd in het moeras-

gedeelte van de Oostvaardersplassen een nest gebouwd en nu zijn er daadwerkelijk jongen. Volgens Staatsbosbeheer begonnen de vogels eind maart met broeden en zijn de jongen eind april uit het ei gekropen. Gewoonlijk legt een Zeearend één tot drie eieren: volgens ingewijden wordt er nu door de ouders slechts één jong grootgebracht. Dat het broeden uitgerekend in de Oostvaardersplassen plaatsvindt is geen verrassing. Juist hier vinden de vogels het hele jaar door voldoende voedsel, waaronder kadavers van de grote grazers die in het gebied rondlopen. De vestiging in Nederland is, net als eerder bij de Kraanvogel (2001), uiting van een westwaartse uitbreiding in Duitsland. De dichtstbijzijnde Zeearenden bij de oosterburen broeden in de buurt van Cuxhaven en Hannover, op ongeveer 150 km van onze oostgrens. Buiten de omgeving van de Oostvaardersplassen werden in mei nog een aantal malen Zeearenden gemeld in het noordelijk IJsseldal (vooral omgeving Wijhe en Olst) en in het Horsterwold bij Zeewolde.

Het zal spannend zijn waar eventuele volgende broedparen opduiken.

Zeearenden verblijven jaarrond in hun broedgebied. In perioden van vorst, ijs en sneeuw, wanneer ze geen vissen meer kunnen vangen en de ganzen zijn weggetrokken, zijn gestorven dieren een belangrijke bron van voedsel. Daarom wordt de vogel ook wel de gier van het noorden genoemd. Dat Staatsbosbeheer kadavers van grote grazers als edelherten laat liggen helpt Zeearenden wat makkelijker de winter door.